

Rejseindtryk fra den XXVII Internationale Psykologi Kongres

v/ Pernille Dohn stud. psych. Psykologisk Institut, Aarhus Universitet

”Menukort” for følgende udvalg af det psykologiske ”konference-tag-selv-bord”

- Social konstruktionisme: Assessment, psykologiens splittede bevidsthed
- Postmodernitet: Psykologi i en postmoderne tid.
- Metodik og legitimering: Kvantitative versus kvalitative tilgange.
- Politisk mediation: Diplomati og forhandlingsstrategier.

I tidsrummet den 23.-28. juli havde jeg fornøjelsen af at deltage i den 27. Internationale Psykologi Kongres, som blev afholdt i Stockholm. Hvordan ville det være at bevæge sig rundt blandt 6000 andre studerende, psykologer og professorer? Shoppe rundt blandt en enorm vidensmængde, og være så privilegeret at kunne vælge og vrage mellem informationsflowet? Ville det give en ”saltvandsindsprøjtning” i forhold til egne studier, og dermed være en ”eye-opener” for områder, jeg endnu ikke havde snust til?

Jeg kan kun tale for mig selv, men mine forventninger blev indfriet. Det eneste, der satte en stopper for forventningernes totale opfyldelse, var, at jeg måtte sande det umulige i at nå at høre alle oplæg af interesse.

Et overfladisk blik på det omfangsrige program gav et umiskendeligt indtryk af, at kongressen var domineret af perspektiver fra kognitions- og neuropsykologien, som udgør en central del af den forskningsmæssige ekspansion i dag, og som desuden må siges at være en vigtig indgangsvinkel til bedre at forstå menneskets kognitive kapaciteter og samspillet mellem det materielle biologiske niveau og psykologiske processer.

Derudover var der også sat fokus på sundhed med temaet *”Health for all by the year 2000”*, hvor forebyggelse af forskellige sygdomme og rehabilitering var sat i højsædet. Jeg valgte dog at være lidt af en Rasmus-modsat og satsede stærkt selektivt på andre områder.

Social konstruktionisme: Assessment og spørgsmålet om psykologiens ”delte bevidsthed”

Kenneth Gergen, Mary Gergen og Yvonna Lincoln afholdt et oplæg - *”Psychological assessment from a social constructionist point of view”*, hvor de kom med nogle interessante overvejelser om legitimering af assessment inden for psykologien.

Kenneth Gergen lagde ud med at stille godt og grundigt spørgsmål ved validiteten og legitimeringen af psykometriske test, som bygger på antagelsen om, at virkeligheden er objektiv given, og vi derfor kan måle og forudsige objekters egenskaber. Disse målemetoder anses for uafhængige af, hvad de måler, og anvendelsen af dem antages ikke at have en indflydelse på det undersøgte objekt. Dette objektive observatørperspektiv blev sat godt og grundigt i parentes ved at fremhæve, at ligegyldig hvilken måleenhed eller metode vi vælger, så vil der altid være tale om et valg, hvor vi ud fra en bestemt baggrund - fx teoretisk orientering eller formålet med undersøgelsen - lader noget træde frem for noget andet. Den psykometriske tilgang til undersøgelse og forståelse af mennesket og dets subjektive gøre og laden tager ikke hensyn til vores relationelle og situerede forbundethed.

Mary Gergen påpegede, at hvad der egentlig undersøges og måles, er konstruktionen af mødet mellem undersøgeren og den undersøgte. Her er den valgte metode med til at sætte dagsordenen for, hvad der rent faktisk ses, og det semantiske indhold, som bruges til beskrivelsen af dette møde, er med til definere og udstikke retningslinjer for forståelsen af det undersøgte individ. Dette er ikke nye overvejelser, men de er måske værd at tage med sig endnu en gang, når vi tænker på vores revalideringssystem og retssystem, hvor psykologer har stor indflydelse mht. afgørelser om et andet menneskes rettigheder og potentialer.

Mary Gergen kom med en interessant udfordring til udviklingen af assessment-traditionen, hvor hun efterlyste tilgange, der tager højde for, at testning er en del af en kontinuerlig dialog, som co-konstrueres i det specifikke møde mellem to mennesker. Dette fordrer, at individvurderingen erstattes af en relationsvurdering, og at denne vurdering netop ses som en konstruktion af et relationelt øjebliksbillede. Ikke en let opgave at blive sat på, da der kræves en hel ny tankebane og en hel ny arbejds- og beskrivelsesterminologi, altså en grundlæggende anderledes metodik.

Yvonna Lincoln pegede på en meget interessant problemstilling, som rammer lige luk ind i disciplinen psykologis voksende dilemma. Hun talte om *"Psychology's divided consciousness"*, der udspiller sig som en fremherskende spænding mellem *"academic researches and clinical practioners"*, og som en spænding møntet på metodik inden for det akademiske felt selv.

Det empiristiske og individfokuserede perspektiv har svært ved at indfange mangfoldigheden og omskifteligheden af den levede subjektive verden, der er indbygget i relationer og den socio-kulturelle kontekst. Hele denne debat vakte genklang i forbindelse med eget studiemiljø mht. vægtningen af praksis/forskning, og ikke mindst overvejelser om, hvilken form for forskning der anses for videnskabelig, så vi kan legitimere os selv som akademiske udøvere, og legitimere vores fag som en videnskabelig akademisk disciplin.

Yvonna Lincoln kom med en for nogen provokerende udtalelse om, at psykologiens legitimering som disciplin er opbygget om en *"ideologi"* omhandlende psykometrisk testning og vurdering. Det er, hvad *"vi"* kan, og hvad *"de andre"* ikke kan. Når man så begynder at stille spørgsmål ved de metoder, et fag legitimerer sig ved, kan der meget nemt opstå en identitets-

krise for faget selv, og måske er det lige præcis, hvad psykologien gennemløber i dag. Derfor er det interessant at se, at nogle af de områder, som udvider sig inden for psykologien i dag fx kognitionspsykologi og neuropsykologi i de fleste tilfælde lægger sig tæt op ad det klassiske moderne empiristiske paradigme. Går vi over i den anden boldgade, som bygger på en fænomenologisk og postmodernistisk tilgang, finder vi mere perifere områder som narrativ terapi, former for kvalitativ forskning og systemiske tilgange.

Det kunne se ud, som om disciplinen psykologi har fået vokseværk og er på vej i hver sin retning. For at undgå et yderligere split, med en inkomplet menneskeforståelse tilføje, er det på tide, at vi åbner for en konstruktiv dialog omhandlende de "ideologier" og forforståelser, vi har konstrueret til at definere og udfylde vores fag ud fra.

Postmodernitet: Psykologi i en postmoderne tid

Steinar Kvale holdt et foredrag kaldet "*Psychology in The Post Modern Age. The Church, the Factory and the Market as Metaphors of Psychology*", som måske kan være med til at skubbe til vores opfattelse af, hvilke ideologier vi bruger til at legitimere vores disciplin ud fra. Steinar Kvale påpegede, at den gængse forestilling om filosofien som psykologiens enevældige fostermoder, måske er mindre væsentlig. Psykologi som disciplin er præget af en op gennem tiden skiftende menneskeforståelse, som ikke lader sig udtømmende beskrive ved at henvise til den filosofiske tradition. Den skiftende menneskeforståelse kunne tænkes at være præget af de magtstrukturer og magtfaktorer, som er med til at skabe den samfundskultur, de selvsamme menneskeforståelser er indlejret i. Steinar Kvale trækker derfor paralleller mellem en psykologisk menneskeforståelse og det religiøse aspekt repræsenteret ved kirke-metaforen. Denne metafor skal afspejle, at psykologi som videnskab i nogen udstrækning har afløst religionens opgave med at udstikke retningslinjer for individets liv, og psykoterapi afløser i dag sjælesorg og skriftemål.

Med samfundets udvikling og den stigende industrialisering bliver det relevant at forstå psykologi ind gennem en ny metafor, for at forstå hvilken rolle psykologi også spiller i at udstikke retningslinjer for menneskets udfoldelse i et moderne industrialiseret samfund. Her kan psykologi forstås som en eksperimentel disciplin, som ud fra en mekanistisk menneskeforståelse sigter på at kunne forudsige, og dermed kontrollere og effektivisere den menneskelige væren. Eksempler på denne tilgang er Taylor's "scientific management" og "human engineering", Watson's efterfølgende behaviorisme, og ikke mindst hele det psykometriske testbatteri, som bruges i forskellige evalueringsøjemed den dag i dag.

Ud fra en post modernistisk forståelse af dagens samfund fremlagde Steinar Kvale en ny metafor. Med faldet af de store ideologier som retningsgivere for den enkeltes liv, og med fokus på forbrug og de "uendelige" udfoldelsesmuligheder vor kultur er præget af, er markedet en oplagt metafor for psykologiens rolle i dag. Denne markedsmetafor går fint hånd i hånd med begreber inden for den humanistiske psykologi fx "selvrealisering". Psykologien spiller en væsentlig rolle - fx inden for marketing - hvor den bruges som middel til at kontrollere, forudsige og skabe markeder for produkter, som individet kan bruge til at skabe og

manifestere sin individuelle eksistens igennem. Det ekspanderende terapimarked kan også ses som en del af vores "selvrealiserings-kultur".

Steinar Kvale stiller et interessant spørgsmål: "whether the church, the factory and the market are mere metaphors for modern psychological activities? Or does psychology actually serve as a modern religion of the self, as an industrial manufacturing shaping of human behavior and as the marketing of therapeutic and symbolic experiences for a secular consumption?"

Metodik og legitimering: Kvantitative versus kvalitative tilgange

En anden interessant vinkel, som Steinar Kvale berører, er de metodologiske tilgange, som bruges inden for de forskellige psykologiske aktiviteter. Den klassiske empiriske tilgang er tidligere blevet nævnt og kritiseret i forbindelse med uddraget fra Gergen's forelæsning, men et til stadighed negligeret område er den kvalitative tilgang.

Set i lyset af "International Union of Psychological Science" udgivelse af "*The International Handbook of Psychology*" (ed. Pawlik K. og Rosenzweig M. (2000)), som blev lanceret af forlaget Sage på konferencen, er det bemærkelsesværdigt, hvor forbavsende lidt spalteplads den kvalitative metodiske tilgang tildeles i forhold den klassiske empiristiske metodetilgang. Det er interessant at se, hvem (IUPS), der udgiver denne metodebog og derved er med til at legitimere en sådan metodisk vægtning. Denne metodiske vægtning er desuden atypisk for forlaget Sage's udgivelser, jf. den nyligt lancerede "*Handbook of Qualitative research 2nd edition*" (ed. Denzin N.K og Lincoln Y. S (2000)). Hvilket kan få mig til at overveje, om det virkelig stadig den dag i dag er nødvendigt at skulle legitimere disciplinen psykologi, som en videnskabelig disciplin ved at fremhæve den naturvidenskabelige tilgang på bekostning af andre tilgange.

Den kvalitative metode, som i bund og grund bygger på en fænomenologisk indgangsvinkel, er op gennem tiden til stadighed blevet brugt som tavs klangbund for studier af menneskelig væren. Fx den klassiske psyko-analyse, som nok definerede sig selv som naturvidenskab, men i praksis er mange af dens arbejdsredskaber fænomenologisk baseret og kan genfindes i den kvalitative interview teknik. På nærværende konference kan nævnes mediationsteknikker på mellemstatsligt plan, hvor der arbejdes på at konstruere fælles værdigrundlag ud fra afdækningen af hver konfliktparts værdigrundlag, igen en kvalitativt funderet arbejdsform.

Derfor kan det undre undertegnede en smule, at kvalitative metodetilgange stadigvæk ikke får større videnskabelig international anerkendelse. På den anden side, hvis man vender blikket mod denne konferences hovedindhold, så bygger de fleste oplæg på en kvantitativ empiristisk tilgang, og derfor afspejler "*The International Handbook of Psychology*" måske meget godt fokus inden for psykologiens forskning i dag.

Hvordan kan det være, at billedet tegner sig sådan? Måske er vi selv med til at holde fast i denne nedprioritering ved et for snævert syn på, hvilke metoder der er med til at legitimere et

fagområde som en videnskabelig disciplin? Hvilket igen får mig til at vende tilbage til Yvonna Lincoln's påpegning af afstanden mellem den akademiske verden og praktiker verdenen¹, måske kunne en nytænkning mht. metodologi bløde op for dette skel og stabilisere psykologiens identitetskrise.

Politisk mediation: diplomati og forhandlingsstrategier

En forelæsningsrække kaldet "*The Dag Hammerskjöld Memorial Seminar*", opkaldt efter den svenske diplomat, som også var FN's generalsekretær fra 1953-1960, beskæftiger sig med berøringsfladen mellem diplomati og psykologi. Netop denne berøringsflade kunne ses som udtryk for en mulig forbindelse mellem praktiker verdenen og den akademiske verden, hvor kvalitative tilgange er med til at bygge en bro mellem de to verdener, og det endda på et interstatsligt plan.

Hvad jeg specielt bed mærke i var, hvordan terapeutiske teknikker sniger sig ind i mediationsprocesser i diplomatiske sammenhænge, når der for eksempel skal forhandles om forlig eller ydes forebyggende intervention på mellemstatsligt plan. Der blev lagt vægt på forhandlerens evne til at indgyde tillid, så de involverede konfliktparter oplever at få en seriøs procesbehandling. Empati og indlevelsesevne er også væsentlige faktorer i forsøget på at skabe et fælles scenario af konflikt situationen, og for at få en forståelse for de socio-kulturelle og historiske faktorer, som er på spil i den nutidige konflikt. Da diplomatiske krisesituationer ofte er opstået pga. kulturelle "værdi-clash", er det vigtigt at få afdækket parternes underliggende værdidefinitioner, fx hvad er "retfærdigt", og hvordan kan disse "retfærdighedsopfattelser" omsættes til handling og implementeres som et forlig i praksis. Dette er lettere sagt end gjort, da der ofte vil være kraftige ind- og udgruppe mekanismer på spil, hvor modparten bliver umenneskeliggjort som værdiløs. I denne "knudeløsningsproces" blev sprogets rolle påpeget. Ved at appellere til fælles grundlæggende værdier eller skabe dem, og benævne disse med neutrale vendinger - for at undgå ordspil, der kan have konnotationer af "the winner takes it all" - kan forhandlingerne om at "give og tage" nogle gange komme på gлед. Denne afdæknings- og konstruktionsproces kunne vel siges at finde sted inden for den kvalitative metodiks domæne, og kommer i de tilfælde her til af ophæve skellet mellem en praktiker-verden og en akademiker-verden i forsøget på at løse diplomatiske krisesituationer.

En række andre forelæsninger omhandlede de mekanismer, som er involveret i mellemstatslige konflikter eller borgerkrige som fx på Balkan, eller folkemord som i Rwanda. Hvad er det, der får mennesker som du og jeg til at begå disse grusomme handlinger? Er det en samling psykopater, eller er det "normale" mennesker, som bliver en del af en voldelig og intolerant gruppementalitet, og i så fald hvordan skabes en sådan?

¹ Afstanden mellem den akademiske verden og praktiker verdenen beskæftiger Jette Fog sig i øvrigt med i sin glimrende artikel "Hvad var det dog der skete..." omhandlende de mange kontroverser, som kan opstå i forbindelse med retslig håndtering af incest sager (Psykolog Nyt nr. 16 (2000)).

Don Foster fra Sydafrika afholdt en interessant forelæsningsrække om ”*Perpetrators of evil deeds*”, hvor han fortalte om ”The Truth and Reconciliation Committee” og dennes arbejde med at skabe forsoning mellem ofre og gerningsmænd.

Ervin Staub belyste, hvordan massive menneskelige overgreb oftest er organiseret gennem ideologiske gruppekulturer, der bygger på ind- og udgruppe mekanismer næret af en i forvejen uholdbar ressource- og magtfordeling i samfundet. Både Foster og Staub vægtede vigtigheden af at arbejde med disse ideologiske forestillinger i en forsoningsproces, hvor krænkeren skal indse og acceptere, at det er ham som individuel person, der har begået en ugerning mod et andet menneske. Ofrene skal blive i stand til at forlige sig med egen smerte og genkende, at det var et andet menneske, som forbrød sig imod dem, for derved bedre at føle sig i stand til fremover at tage vare på sit eget liv og ikke fortsat føle sig magtesløs. Indeholdt i magtesløsheden ligger der netop en fare for, at offeret selv bliver draget med ind i dehumaniseringen af andre mennesker, og dette øger faren for, at ofret selv kan blive til gerningsmand, hvorved voldens og overgrebenes onde cirkel er sluttet.

Det interessante ved disse oplæg var at se kombinationen af social- og personlighedspsykologi brugt på statsligt plan til at analysere en kultur og dennes påvirkning af individer og disses (u)gerninger. Der blev bragt nogle spændende overvejelser frem i lyset om ansvar, moralsk forpligtigelse og katalyserende faktorer i en tilgivelsesproces, som kan bruges til at belyse vores eget behandlingssystem af krænker og ofre, hvor vi forsøger at finde en balancegang med at råde bod på ugerninger ved at tildele straf til krænkerne, og psykologisk hjælp til ofrene. Hvor der måske nogle gange kan være en tendens til at glemme, at det kan have en forebyggende effekt at arbejde med både krænkerens og offerets forestilling om værdier og menneskelighed, for netop at opbygge et nyt ideologisk grundlag, som kan forhindre overgreb og ”offergørelse” fremover.

Alt i alt var det meget stimulerende at have mulighed for at deltage i en sådan konference. Det gav inspirerende indsigt i anvendelsesområder af psykologien, som jeg ikke var opmærksom på, og gav derudover klart stof til eftertanke om psykologiens ”videnskabelige status”, og hvad der er med til at legitimere en sådan status.

Til allersidst kan jeg ikke lade være med at nævne en lille pudsigt episode og med den må det være slut med mine strøtanker og indtryk fra den XXVII Internationale Psykologi Kongres.

Til velkomstreceptionen i Cityhall bød Stockholms borgmester os velkommen med håbet om, at psykologi måske en dag ville kunne vise sig som en kategori inden for nobelprismodtager-rækken, som i øvrigt overrækkes i Cityhall. Her kunne jeg ikke lade være med at smile lidt, så skal vi vist først inden for egne rækker blive enige om, hvorvidt psykologi er en videnskab og i så fald hvilken slags, så det kommer nok til at tage lidt tid endnu. Og spørgsmålet er, om en evt. nobelpris nominering ikke bare er endnu et led i psykologiens legitimeringsforsøg på at blive anerkendt som en videnskabelig disciplin.

Lige en sidste strøtanke – i forbindelse med afholdelsen af den 28. Internationale Psykologi Kongres i Beijing i år 2004 kunne det være interessant at se, om der tegner sig et anderledes metodologisk og genstandsfokus for psykologien.

For interesserede har Stockholm konferencen en hjemmeside, hvor der stadig kan indhentes oplysninger: Adressen er: <http://www.icp2000.se/>